

Prof. zw. dr hab. Zdzisław W. Puślecki
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Poznań, 01.08.2014

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr Daniela Uszyckiego p.t. "Programy i instrumenty polityki antykryzysowej w europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej", Wrocław 2013, s. 261. Promotor pracy: prof. zw. dr hab. Jerzy Rymarczyk, Promotor pomocniczy dr Bartosz Michalski, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.

Uwagi ogólne

Praca doktorska mgr Daniela Uszyckiego poświęcona została programowi i instrumentom polityki antykryzysowej w europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej. Należy podkreślić, że oprócz bezpośrednich pakietów pomocowych wprowadzono w Unii Europejskiej programy, których celem miało być zreformowanie strefy euro i zapewnienie instytucjonalnych podstaw do prowadzenia działań na poziomie całego ugrupowania integracyjnego. Ponadto wśród licznych podejmowanych inicjatyw do najważniejszych należały: Europejski Mechanizm Stabilizacyjny (ESM), traktat o Stabilności, Koordynacji i Zarządzaniu w Unii Gospodarczej i Walutowej (tzw. Pakt Fiskalny) oraz Europejski System Nadzoru Finansowego (ESFS). Nie bez znaczenia był przyjęty z końcem 2013 roku Jednolity Mechanizm Nadzoru (SSM), który miał stanowić podstawowy filar unii bankowej. Odnotować trzeba, iż w fazie dyskusji pozostają takie projekty jak euroobligacje i propozycja wprowadzenia wyższego budżetu, który pozwalałby na wykorzystywanie transferów na terenie unii monetarnej.

Jednocześnie w czasie kryzysu stosowne działania prowadził Europejski Bank Centralny, korzystając zarówno ze środków standardowych jak i niekonwencjonalnych. Warto zaznaczyć, że największe kontrowersje budził wprowadzony we wrześniu 2012 r. program bezpośrednich transakcji monetarnych (OMT), który polegał na nieograniczonym skupie przez EBC obligacji państw zgłaszających potrzebę pomocy. Dotychczas żadne państwo nie skorzystało z tej możliwości, jednakże samo wprowadzenie tego instrumentu wpłynęło na uspokojenie rynków finansowych i zmniejszenie oprocentowania obligacji państw członkowskich UE.

Podkreślić należy, iż powyższe zagadnienia należą do bardzo istotnych i aktualnych kwestii ekonomicznych i politycznych Unii Europejskiej. Z tego punktu widzenia analizowane w przedłożonej mi do oceny rozprawie doktorskiej problemy, są bardzo ważne i aktualne zarówno z punktu widzenia teoretycznego jak i praktycznego. Na stronie tytułowej zamiast podanego roku 2013 powinien być jednak rok 2014.

Wybór tematu pracy doktorskiej zarówno przez Doktoranta jak i Jego Promotora jest trafny i uzasadniony. Przyjętym przez Autora celem rozprawy było dokonanie systematyzacji wiedzy na temat programu i instrumentów stosowanych w celu przeciwdziałania kryzysowi w europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej oraz ocena ich skuteczności. Autor wskazał również we wstępie pracy hipotezę badawczą, w której założył, iż zastosowane programy i instrumenty antykryzysowe przyczyniły się do poprawy sytuacji gospodarczej w zagrożonych państwach strefy euro, chociaż ich efekty są znacznie mniejsze niż wynikałoby to z pierwotnych ustaleń. Wokół tego problemu Autor skoncentrował w dysertacji swoją uwagę.

Podjęta problematyka badawcza jest aktualna i ważna w swoim aspekcie poznawczym oraz utylitarnym, mająca wiele wątków, które warto analizować. Zakreślony temat rozprawy wymagał jednak podjęcia wielu istotnych kwestii dotyczących różnych aspektów badawczych. Zrozumiałe jest, że takie zadanie badawcze nie jest łatwe i wymaga dużej erudycji oraz dyscypliny w syntetycznym przedstawianiu problemów. Autor rozprawy w pełni sprostą temu ambitnemu zadaniu. Skoncentrował swoją uwagę na analizie najważniejszych zagadnień podnoszonych w literaturze przedmiotu dotyczących programu i instrumentów stosowanych w celu przeciwdziałania kryzysowi w europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej. Na podstawie literatury przedmiotu i własnych analiz sformułował uwagi mające istotne i wartościowe znaczenie dla teoretycznego i praktycznego wykorzystania badanych w pracy problemów

Charakter zagadnień, które Doktorant ujął w tytule pracy formułując w ten sposób jej cel zaważył na strukturze dysertacji. Jest ona zwarta a związki przyczynowo-skutkowe między kolejnymi rozdziałami są prawidłowe. Ponadto myśl przewodnia, wokół której prowadzona była analiza jest bardzo dobrze eksponowana.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, spisu rysunków i tabel oraz bibliografii. We wstępie (ss. 7-13) Doktorant przedstawił uwagi charakteryzujące w zarysie program i instrumenty polityki antykryzysowej w europejskiej Unii

Gospodarczej i Walutowej. Sformułował w nim również cel główny pracy, hipotezę badawczą i sześć pytań badawczych. Wstęp zawiera także metody badawcze oraz syntetyczną charakterystykę poszczególnych rozdziałów określających równocześnie w ten sposób strukturę pracy. Można było jednak we wstępie, wskazać także wybrane pozycje bibliograficzne szczególnie przydatne w dysertacji.

W rozdziale pierwszym dotyczącym teoretycznych podstaw integracji walutowej, wyjaśniono kluczowe pojęcia stosowane w tym obszarze badań naukowych. Pisząc o efektach kreacji i przesunięcia oraz odnosząc je do strefy wolnego handlu (ss. 18 i 19) można było równocześnie dodać, iż zostały one sformułowane przez Jacoba Vinera, który zastosował je do korzyści wynikających z unii celnych. Autor również zaznacza, że na etapie wspólnego rynku dodatkowo pojawia się swoboda przepływu pracy, kapitału i technologii a dalej kontynuując stwierdza, iż dla całego ugrupowania oznacza to brak barier w przepływie towarów i czynników produkcji. Konstatacja ta nie jest jednak czytelna, ponieważ zabrakło tu swobody przepływu usług a wskazanie technologii, która częściowo może być włączana do usług chociaż dotyczy to tylko czystej postaci technologii takiej jak patenty i licencje. Najlepiej byłoby gdyby w tym miejscu wskazano po prostu cztery swobody wynikające z utworzenia wspólnego rynku a dotyczące swobodnego przepływu towarów, usług, kapitału i siły roboczej. Ponadto można było zaznaczyć, że na konferencji w Mediolanie w 1985 r. przyjęto Białą Księgę czyli zespół 282 aktów prawnych dotyczących utworzenia do 1992 r. jednolitego rynku wewnętrznego, który od wspólnego rynku różni się tym, iż wraz z jego wprowadzeniem go w życie postanowiono zlikwidować istniejące jeszcze do tego czasu we wspólnym rynku bariery techniczne, fiskalne i legislacyjne. W procesie tworzenia jednolitego rynku wewnętrznego bardzo ważną rolę odegrał przy tym Jednolity Akt Europejski przyjęty w 1986 r. i ratyfikowany w 1987 r.

W końcowej części powyższych rozważań Autor odnosi się do pojęcia unia gospodarcza i walutowa oraz wspólnota ekonomiczna i monetarna (s. 23). Stwierdza również, iż z jego punktu widzenia wyrażenia te są błędne albo przynajmniej niepotrzebne, ponieważ według niego w założeniu unia gospodarcza (ekonomiczna) zawiera w sobie unię monetarną (walutową). Stwierdza też dalej, iż termin ten będzie używany przez niego tylko w odniesieniu do aktualnego stanu integracji w Europie (UGiW) a nie jako pojęcie teoretyczne (s. 23). Stwierdzenia te są jednak co najmniej dyskusyjne i trudne do przyjęcia oraz podważają dotychczasową terminologię przyjętą i stosowaną w dokumentach Unii Europejskiej. Unia Ekonomiczna jest bowiem pojęciem

szerszym niż unia monetarna i nie ma podstaw do tego aby terminy te utożsamiać. Na obecnym etapie rozwoju europejskich procesów integracyjnych wszystkie państwa członkowskie należą do utworzonej na podstawie Traktatu z Maastricht z 7 lutego 1992 r. i ratyfikowanego 1 listopada 1993 r. Unii Europejskiej, która de facto oznacza unię ekonomiczną, ponieważ unii politycznej jeszcze nie ma. Nie wszystkie państwa członkowskie wspomnianej unii ekonomicznej należą do unii monetarnej i nie wiadomo czy wszystkie do niej będą należeć, co dotyczy szczególnie Wielkiej Brytanii, Szwecji i Danii, które już na samym początku wprowadzenia euro do powszechnego obiegu czyli w 2002 r. jako tzw. „stare” państwa członkowskie nie przyjęły tej waluty, co nie oznacza, że nie należą one do unii ekonomicznej. Stąd też rezygnacja z terminu Unia Gospodarcza i Walutowa na rzecz unii ekonomicznej utożsamianej z unią monetarną i odwrotnie w świetle obowiązującej dotychczas terminologii, wynikającej z dokumentów Unii Europejskiej, nie ma uzasadnienia.

W rozdziale tym omówiona została także teoria optymalnych obszarów walutowych, która utożsamiana jest z teorią unii monetarnych. Przywołany został dorobek takich badaczy jak: R.A. Mundell, R.I. McKinnon, P.B. Kenen oraz J.A. Frankel i A.K. Rose, którzy wskazywali warunki, jakie powinny spełniać państwa w celu zwiększenia prawdopodobieństwa sukcesu inicjatywy integracyjnej. W końcowej części rozdziału przedstawiono kryteria konwergencji oraz korzyści i koszty związane z utworzeniem unii monetarnej.

Rozdział drugi obejmuje założenia i przebieg integracji walutowej w ramach Unii Europejskiej do roku 2007. Przedmiotem badań w tym obszarze były przesłanki pogłębiania integracji oraz kolejne etapy na drodze do unii monetarnej. Rozważając kwestie unifikacji monetarnej między Republiką Federalną Niemiec i Niemiecką Republiką Demokratyczną (s. 43) można było jednak zaznaczyć, iż niemiecko-niemiecka unia walutowa została wprowadzona 1 lipca 1990 r. czyli jeszcze przed zjednoczeniem Niemiec, które nastąpiło 3 października 1990 r. W dniu 1 lipca 1990 r. powstał zatem jednolity niemiecko-niemiecki obszar walutowy z marką niemiecką (DM) jako wspólną walutą a bankiem emisyjnym dla tego obszaru stał się Niemiecki Bank Federalny czyli Deutsche Bundesbank z siedzibą we Frankfurcie nad Menem. Jest to o tyle istotne, iż w tym przypadku integrujących się dwóch państw niemieckich inaczej niż w przypadku integracji europejskiej, unia walutowa wyprzedziła unię gospodarczą i stała się czynnikiem przyspieszającym tworzenie unii gospodarczej. Trzeba również podkreślić, że wraz z politycznym zjednoczeniem Niemiec a właściwie

przyłączeniem na mocy Artykułu 23 zachodnioniemieckiej Ustawy Zasadniczej (Grundgesetz) utworzonych wcześniej na terytorium byłej NRD pięciu nowych krajów związkowych czyli Meklemburgii-Pomorza Przedniego, Brandenburgii, Saksonii, Saksonii-Anhalt i Turyngii do Republiki Federalnej Niemiec, także unia polityczna wyprzedziła unię ekonomiczną. Można było też dodać, że koszty integracji dwóch państw niemieckich, o których Autor wspomina, poniósł nie tylko rząd federalny ale także rządy poszczególnych zachodnioniemieckich krajów związkowych oraz Unia Europejska, szczególnie ze środków polityki regionalnej. W procesach integracyjnych dwóch państw niemieckich określone znaczenie miało też utworzenie polsko-niemieckich regionów przygranicznych. Inicjatywa ich utworzenia pochodziła ze strony niemieckiej a jej celem było pozyskanie dodatkowych środków finansowych z polityki regionalnej Unii Europejskiej.

W początkowych rozważaniach dotyczących genezy unii monetarnej (s. 45) Autor wskazuje, że w 1957 roku podpisano Traktaty Rzymskie a pierwszego stycznia następnego roku powołana została Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG). Wskazanie to nie jest zbyt precyzyjne, ponieważ Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG) została powołana, podobnie jak Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EURATOM) na mocy Traktatów Rzymskich 25 marca 1957 r. natomiast ich funkcjonowanie rozpoczęło się 1 stycznia 1958 roku.

W zagadnieniach dotyczących drogi do unii monetarnej Autor słusznie podkreśla, iż trzeci etap budowy unii walutowej zapoczątkowany został z pierwszym dniem 1999r. i dalej zaznacza, że tego dnia wprowadzono wspólną walutę euro do rozliczeń międzybankowych a do powszechnego obiegu została ona wprowadzona z pierwszym dniem stycznia 2002 r. Można było tu jednak dodać, że wspólną walutę euro początkowo przyjęło 11 państw starej UE bez Grecji, która od razu nie spełniła kryteriów konwergencji z Maastricht oraz Wielkiej Brytanii, Szwecji i Danii. Grecja po spełnieniu tych kryteriów została włączona do strefy euro z dniem 1 stycznia 2001 r. do rozliczeń międzybankowych a do powszechnego obiegu euro zostało wprowadzone w tym państwie podobnie jak w pozostałych państwach, które przyjęły tę wspólną walutę czyli w 2002 roku.

Pozostałe trzy państwa „starej” Unii nadal do strefy euro nie należą i nie jest wyznaczona data ich wstąpienia do tej strefy. W kontekście rozważanych zagadnień można było również zaznaczyć, że z nowych państw członkowskich do strefy euro przystąpiły Malta, Cypr, Słowenia, Słowacja, Estonia i Łotwa a z dniem 1 stycznia 2015

W rozważaniach tego rozdziału przedstawiono również główny ideał Unii Gospodarczej i Walutowej, czyli Europejski System Banków Centralnych, zarysowano sytuację w strefie euro od czasu jej utworzenia do początku kryzysu, weryfikację, oraz problem czy kraje członkowskie unii monetarnej stanowiły optymalny obszar walutowy oraz czy występowała zakładana konwergencja między nimi.

W rozdziale trzecim dokonano analizy przyczyn i przejawów kryzysu w strefie euro. Rozważono w tym względzie uwarunkowania globalnego kryzysu finansowego z lat 2007–2009 i jego wpływ na zadłużenie państw strefy euro. W dalszej części przedstawione zostały przyczyny kryzysu charakterystyczne dla strefy euro, wynikające przede wszystkim z jej konstrukcji, a uzupełnieniem tych rozważań było wskazanie najważniejszych źródeł kryzysu wynikających ze specyfiki poszczególnych państw i błędów w ich polityce gospodarczej. Na koniec rozdziału wskazane zostały przejawy kryzysu w krajach PIIGS. Pisząc o instrumentach pochodnych, które często mają charakter spekulacyjny i również były czynnikiem powodującym zjawiska kryzysowe w latach 2007-2009 można było jednak konkretnie wskazać najważniejsze transakcje pochodne czyli derywaty takie jak transakcje futures, swapy finansowe i opcje.

Rozważania w rozdziale czwartym dotyczą programów i instrumentów pomocowych zastosowanych w zwalczaniu kryzysu w strefie. Omówione zostały tu reakcje w pierwszej fazie zaburzeń w Unii Europejskiej, które były bezpośrednio związane z kryzysem w Stanach Zjednoczonych Ameryki, a polegały przede wszystkim na narodowych próbach stymulacji europejskich gospodarek oraz ratowaniu banków. Następnie poruszone zostały kwestie działań podejmowanych wraz z eskalacją kryzysu w strefie euro od roku 2010, gdy dotkliwie stały się problemy wynikające z zadłużenia państw strefy euro. Istotną wartość w tym fragmencie pracy ma przedstawienie kolejnych inicjatyw europejskich, takich jak Europejski Mechanizm Stabilizacyjny, Europejski System Nadzoru Finansowego, a także wspólne działania Unii Europejskiej i Międzynarodowego Funduszu Walutowego, czyli pakiety pomocowe dla Grecji i pięciu innych państw potrzebujących zewnętrznego wsparcia. W kolejnym podrozdziale zwrócono uwagę na ważne działania Europejskiego Banku Centralnego. Wskazane zostały standardowe działania, takie jak operacje refinansujące oraz narzędzia niekonwencjonalne i równocześnie ważne elementy działań antykryzysowych czyli

program zakupu obligacji zabezpieczonych (CBPP), program dotyczący rynków papierów wartościowych (SMP) oraz program skupu obligacji państwowych (OMT). Powyższe kwestie stanowią także istotną wartość pracy.

W rozdziale piątym dysertacji podjęta została próba oceny skuteczności zastosowanych środków antykrzysowych. W pierwszej kolejności Autor skupił się na analizie wdrażania reform gospodarczych w krajach kryzysowych na przykładzie Grecji i Irlandii, a następnie na analizie wskaźników makroekonomicznych, takich jak: PKB, stopa bezrobocia, stopa inflacji, bilans handlowy oraz rentowność obligacji. Istotne znaczenie w ostatnim rozdziale pracy miały zagadnienia perspektyw przezwyciężenia kryzysu w strefie euro oraz propozycje usprawnienia jej funkcjonowania. W ostatnim rozdziale pracy poruszone zostały także, stanowiące istotną wartość pracy, koncepcje unii bankowej i unii fiskalnej, której wyznacznikiem byłby wspólny budżet pozwalający na wyrównujące transfery pieniężne oraz wskazano inne propozycje i rozwiązania, takie jak na przykład podatek od transakcji finansowych zwany podatkiem Tobina (s. 222). Te ostatnie kwestie mogły być jednak szerzej potraktowane w pracy.

Należy podkreślić, że wprowadzeniu podatku globalnego od transakcji finansowych czyli podatku James'a Tobina przyświecają dwa główne cele. Pierwszy z nich to szeroko rozumiana stabilizacja rynków finansowych w drodze ograniczania spekulacji i przepływów tzw. gorącego pieniądza. Drugi koncentruje się wokół generowania środków niezbędnych do finansowania pomocy rozwojowej i zmniejszenia światowych nierówności gospodarczych.

Cele te częściowo się wykluczają. Przyjmijmy, iż głównym powodem dla opodatkowania transakcji finansowych jest uzyskanie nowego źródła finansowania pomocy rozwojowej. W takim wypadku, proponowana stawka podatku musi być bardzo niska. Pojawia się pytanie dlaczego? W odpowiedzi trzeba stwierdzić, iż tak jest ponieważ tego rodzaju mechanizm nie stawia przed sobą zadania ingerencji w rynki wobec czego musi być dla nich w jak największym stopniu „niezauważalny”. Minimalna „szkodliwość” dla świata finansów zwiększa równocześnie możliwość wprowadzenia podatku. Do tej pory, w argumentacji przeciwko propozycji J. Tobina liczne były głosy wskazujące na to, że implementacja Tobin Tax (TT) poważnie ograniczy rozmiary wymiany handlowej i obrotów na rynkach finansowych. Dlatego zwolennicy zastosowania podatku jako środka do finansowania rozwoju nie mówią właściwie o liczbach większych niż 0.005%, które w zasadzie w niewielkim tylko stopniu są w stanie ograniczyć działania spekulacyjne.

Z drugiej strony, jeżeli głównym zadaniem Currency Transaction Tax (CTT) miałyby być ograniczenie transakcji spekulacyjnych na walutach, to jego wysokość musiałaby być odpowiednio większa. Podatek w wysokości 0.005% nie jest bowiem w stanie odstraszyć spekulantów. Jeżeli ma faktycznie wpłynąć na rynek, musi operować stawkami rzędu 0.1%, 0.5% (pierwotna propozycja J.Tobina zakładała ustalenie podatku na poziomie 1%). To z kolei utrudnia działania na poziomie implementacji mechanizmu (ze względu na opór świata polityki i biznesu) i generuje pytania o to, w jakim stopniu podatek wywrze wpływ na światowy system finansowy i czy będzie to wpływ korzystny.

Warto zaznaczyć, że jak wskazano powyżej, przed opodatkowaniem transakcji finansowych stawia się dwa, w dużym stopniu rozbieżne, cele. Dlatego ze względu na to, który cel stawia się na pierwszym miejscu, wyróżnia się dwa rodzaje podatku. Pierwszy z nich to Tobin Tax (podatek Tobina, TT), którego głównym zadaniem jest ograniczenie spekulacji, a uzyskiwanie dochodu jest niejako produktem ubocznym jego działania. Pod tym ogólnym pojęciem należy rozumieć projekty opodatkowania transakcji finansowych, którym przyświeca cel wywarcia wpływu na rynek, bez względu na ustalenia techniczne, takie jak baza podatku czy wysokość stawki. Natomiast pod pojęciem Currency Transaction Tax (CTT) rozumieć należy te spośród projektów opodatkowania transakcji kapitałowych, które kładą nacisk na zbieranie funduszy na pomoc rozwojową. Oczywiście nie wykluczają one jednoczesnego, niejako przy okazji, ograniczenia spekulacji.

Należy tu także podkreślić, że klasyfikacja ta jest dość skrajna, i znajduje zastosowanie właściwie jedynie w sferze pojęciowej. Podatek od wymiany walutowej, czy to w formie CTT czy TT, silnie związany jest z problematyką załamania gospodarczego i kryzysu a także podejmowania działań mających na celu likwidację zacołania gospodarczego. J. Tobin łączył działania spekulacyjne i ograniczenia w prowadzeniu polityki monetarnej z niewłaściwie prowadzoną polityką gospodarczą i podatnością na występowanie kryzysów. Elementy te mają istotny wpływ na rozwój państw oraz efektywność udzielanej im pomocy. Dlatego większość istniejących propozycji umiejscowiona jest pomiędzy dwoma przedstawionymi biegunami i w różnym stopniu uwzględnia ich cele.

Jednym z głównych i zarazem wartościowych wniosków sformułowanych przez Autora, na podstawie przeprowadzonych badań, jest stwierdzenie, że zarówno na poziomie narodowym, jak i wspólnotowym podjęto znaczne wysiłki mające na celu złagodzenie i przezwycięzenie kryzysu finansowego i ekonomicznego. Istotne i wartościowe jest wskazanie na powolność wypracowania rozwiązań, ponieważ brak zdecydowanej odpowiedzi decydentów politycznych na pierwsze symptomy kryzysu mógł w pewnym stopniu doprowadzić do jego eskalacji (s. 229). Zgodzić się należy z Autorem, iż powolność ta wynikała po części z braku mechanizmów antykryzysowych, a po części z niechęci decydentów politycznych i nieświadomości powagi kryzysu – zwłaszcza w jego pierwszej fazie. Niewątpliwie jest to także związane z wielopoziomowym zarządzaniem w Unii Europejskiej, które charakteryzuje się wolnym tempem i swoistą zawilnością procesu dochodzenia do konsensu.(s. 230).

W zakończeniu Autor podkreśla także, iż dzięki zastosowanym metodom badawczym i przeprowadzonej analizie w dużej mierze udało się zrealizować założony cel badawczy. Ocena efektywności zastosowanych środków antykryzysowych spotkała się jednak ze znacznymi trudnościami. W związku z tym wnioski oparte na wynikach badań według Autora należy traktować z dużą ostrożnością. Na sformułowane pytania badawcze Autorowi udało się, jak to zaznacza, w zasadzie udzielić prawidłowej i jasnej odpowiedzi (s. 228)

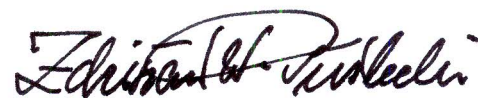
Praca zawiera spis rysunków i tabel (s. 234-237). Dysertacja opatrzona została bogatą bibliografią składającą się z prac opublikowanych w językach polskim i angielskim (s.238-261). Podkreślić należy, iż praca napisana została poprawnym językiem. Bardzo mało było więc w niej usterek natury technicznej, których wręcz nie będziemy odnotowywać.

Konkluzje

Dokonując oceny całości rozprawy doktorskiej należy stwierdzić, że jej cel został w pełni zrealizowany. Dysertacja wnosi nowe elementy i nowe wartości do dotychczasowych osiągnięć w dziedzinie badań programu i instrumentów polityki antykryzysowej w europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej. Autor wykazał umiejętność prowadzenia badań naukowych, dociekliwość w docieraniu do źródeł i krytycznej a więc własnej ich oceny. Praca w pełni odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim określonym przez ustawę o stopniach i tytule naukowym. Na tej

podstawie wnoszę o przyjęcie rozprawy jako pracy doktorskiej oraz o dopuszczenie Doktoranta do dalszych stadiów przewodu doktorskiego.

Poznań, dnia 01 sierpnia 2014 r.

Prof. zw. dr hab. Zdzisław W. Puślecki